

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA ŞİLE KENT DOKUSU ANALİZİ: CAMCI VE ÇAVUŞ AHMET CAMİİ SOKAK ÖRNEKLERİ*

Remziye GÜNER¹

¹İstanbul Arel Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Mimari Restorasyon Programı Öğretim Görevlisi İstanbul, Türkiye.

ÖZET

Bu çalışmanın yapılma sebebi, koruma kavramının 1990 yılında yasal olarak ilk kez gündeme geldiği Şile ilçesinde, koruma ve sürdürülebilirlik sisteminin bugüne kadar uygulamaya geçirilememiş olmasıdır. Çalışmanın amacı, bu sistemin işlemlerini sağlayacak ilkeleri belirleyerek bir çözüm önerisi geliştirmek ve ilçenin başarılı bir korunmuşluk örneği haline gelmesine katkıda bulunmaktır. Çalışmada yapılan ayrıntılı tespitler ve geliştirilen öneriler, örnek olarak seçilen iki sokak ile sınırlandırılmıştır. Ancak çalışmada ortaya çıkarılan ilkeler, korunmaya değer yapıların bulunduğu tüm sokaklar için geçerlidir. Çalışma kapsamında sürdürülebilirlik kavramına, Şile ilçesinin genel özellikleri kapsamında fiziksel durumu, tarihçesi, sosyoekonomik yapısı ve ilçedeki anıtsal yapılara değinilmiştir. Çalışmada belirlenen alanın konumu, özellikleri ve Şile açısından önemini anlatılmasının yanı sıra, bu alan ve yakın çevresinde yapılan tescil, kullanım ve özgünlük durumu analizleri ile elde edilen sonuçlar yer almaktadır. Ayrıca, çalışma alanı ve yakın çevresinde bulunan tescilli yapıların modern işlevlere uyarlanması ile ortaya çıkan sorunlar da ele alınmıştır. Çalışma alanında öncelikle bu bölgedeki yapıların karakteristik mimari elemanları, plan özellikleri ve yapım tekniğinden bahsedilmiştir, çalışma alanının genel durumuna dair tespitlere (tescilli yapılara ait envanter çalışması ve yapıların kullanıcılarıyla yapılan anket çalışması ile elde edilen veriler) yer verilmiştir. Son bölüm, çalışılan bölge için geliştirilen koruma önerilerine ayrılmıştır. Öneriler, yapı sahiplerinin bilinçlendirilmesi ve desteklenmesi, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları ile ilgili öneriler, sokak ölçeğinde koruma önerileri ve yapı ölçeğinde koruma ve yeniden işlevlendirme önerileri olarak ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Şile, Türk evi, Kentsel doku, Kentsel koruma, Sürdürülebilirlik.*

ANALYSIS OF URBAN FABRIC OF SILE IN THE CONTEXT OF SUSTAINABILITY: EXAMPLES OF CAMCI AND ÇAVUŞ AHMET CAMİİ STREETS

ABSTRACT

The tempting reason of this work is, the fact that a system about conservation and maintainability did not come into effect in Sile since the year 1990 the date the concept of conservation has become a legal topic for the first time in town. The work has a purpose of suggesting a solution for the system to work, while determining the leading principles. The detailed determinations and suggestions in this paper are focalized on a zone of two streets. However, the principles determined are valid for all the streets of Sile where registered buildings take place. This work consists of the definition of "sustainability" and determination of the physical situation, history, socioeconomic structure and the monumental buildings of Sile. Besides the location, specifications and the importance of the research zone are determined, the analysis of registration, function and originality of the buildings and problems of buildings, which are adapted to modern functions, are also schematized. About the research zone, the architectural characteristics and planning and constructional specifications are determined, and the determinations about the general situation of the zone are presented, such as inventory studies of the registered buildings and the results of the questionnaire filled by the habitants. Finally, conservational suggestions for the zone have been determined. The suggestions are branched with titles such as awareness raising and supporting the habitants, suggestions about the role of local authority and nongovernmental organizations, conservational principles for the streets and the buildings with new functions.

Keywords: *Sile, Turkish mansion, Urban fabric, Urban conservation. Sustainability.*

Sorumlu Yazar: Remziye Güner

Makale Künye Bilgisi: Güner, R.(2021). Sürdürülebilirlik Bağlamında Şile Kent Dokusu Analizi: Camcı Ve Çavuş Ahmet Camii Sokak Örnekleri. *KAPU Trakya Journal of Architecture and Design*, 1(1), 18 -32.

* Bu çalışma Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde tamamlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

1990 yılında kentsel ve doğal sit alanlarının sınırları belirlenen, ancak bu tarihten günümüze kadar koruma bilinci ve sisteminin tam anlamıyla oluşmadığı gözlenen Şile ilçesinde, geleneksel dokunun sürdürülebilirliği için bir sistem geliştirme gerekliliği bulunmaktadır. Bu çalışmada, ilçenin geleneksel dokusunu oluşturan sivil mimarlık örneği yapıların temel özellikleri araştırılmış, bu yapıların geleceğe aktarılması sürecinde aksayan yönleri tespit edilmiştir. Çalışma, geleneksel yapıların yoğun olarak yer aldığı Camcı ve Çavuş Ahmet Camii Sokakları özelinde detaylandırılmıştır. Çalışma alanı olarak seçilen sokaklar, yeni yapılaşmanın olmadığı, geleneksel konut dokusunun kaybolmadığı alanlardır. Ancak bu sokakların yerel sakinleri tarafından gün geçtikçe terk edilmekte olduğu, sosyal ve kültürel atmosferini kaybetme riski taşıdığı gözlemlenmiştir. Yapılan tespitler doğrultusunda günümüzde birbirinden kopuk olan turizm ve koruma faaliyetlerinin birbirini olumlu yönde etkileme olanakları araştırılmış; örnek seçilen bu iki sokak üzerinde öneriler geliştirilmiştir. Geliştirilen önerilerin Şile genelinde yürütülmesi planlanan koruma çalışmalarına ışık tutması hedeflenmektedir.

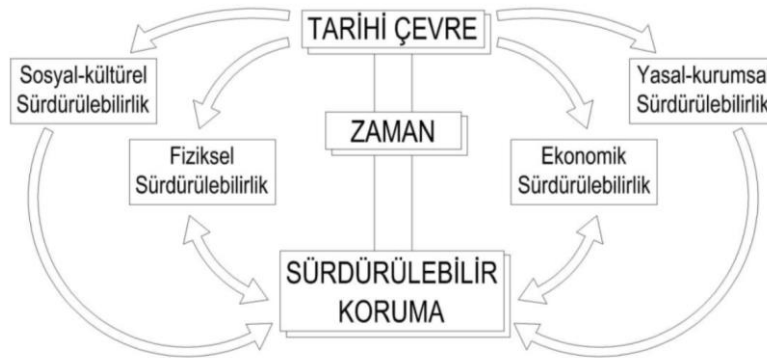
1.1. Sürdürülebilir Kentsel Koruma Yaklaşımı

Sürdürülebilirlik kavramı küresel boyutta ilk kez, 1972 tarihinde Stokholm’de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansında ele alınarak tartışılmıştır (Türkoğlu, 2020).

“Sürdürülebilirlik” Birleşmiş Milletlerin 1987 tarihli, Çevre ve Kalkınma Komisyonu raporunda (Brundtland Raporu) “bugünün gereksinimlerini gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeksizin karşılamak” olarak tanımlanmaktadır (Öksüz Kuşçuoğlu, Taş, 2017). Bu raporda geliştirilmiş olan kavram, 1992 tarihli Rio Çevre ve Kalkınma konferansında evrensel boyutta benimsenmiştir (Can, 2014).

Sürdürülebilirlik, “zaman” ile birlikte ele alındığında anlam kazanan bir kavramdır. Bu kavram esas olarak nesiller arası adaletin ve homojenliğin sağlanmasını ifade eder. Sürdürülebilirliğin temel bileşenleri olan fiziksel, sosyo-kültürel, ekonomik ve yönetsel-kurumsal sürdürülebilirlik kavramlarının, korumada sürdürülebilirlik hedeflendiğinde, sürece sağladıkları katkı kaçınılmazdır.

Değişim ve gelişimin içinde yaşayanlarla birlikte devam ettiği tarihi çevrelerde sürdürülebilir koruma kavramı, birçok boyutu içinde barındırmaktadır. Bu boyutlar, sürdürülebilirliğin temel bileşenleri olan sosyal-kültürel, fiziksel, ekonomik ve yasal-kurumsal boyutların koruma sürecine yansımalarıdır (Şekil 1). Bu noktadan bakıldığında sürdürülebilir koruma yaklaşımının yalnız fiziksel çevrenin değil yerel sakinlerin ve sürdürdükleri sosyal yaşamın da geleceğe aktarılması kaygısını taşıması gerektiği görülmektedir.

Şekil 1. Sürdürülebilirlik ve temel bileşenleri

Sürdürülebilirlik; mevcut olan ve kültürel miras olarak tanımlanan yapılar bütününe geleceğe aktarılmasının yanı sıra, bu süreç içinde doğal çevrenin varlığını ve bütünlüğünü koruyabilmesini de tanımlamaktadır. Bu bağlamda koruma stratejileri oluşturulurken, doğal çevrenin ve kaynakların devam ettirilmesini gözetmek ilke olarak benimsenmelidir. Kentin tarihi dokusunun günümüzde ve gelecekte yaşanabilirliğini sağlamak, bu dokuya günümüzde ve gelecekte kent sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte bir işlev kazandırılması ile mümkün olabilmektedir.

Bir kent dokusu için kurgulanan koruma stratejileri, sahip olunan kültür mirasının gelecek nesillere aktarılması yanında; kent sakinlerinin geçim sağlama ihtiyaçlarını karşılarken, ekonomik iyileşmenin zaman içinde homojen olması zorunluluğunu da gözetmek durumundadır.

Sürdürülebilir kentsel koruma süreci, sürdürülebilirliğin bileşenlerinin birbiriyle uyum içinde işlediği ve bütünleşik bir temele dayandırıldığı, yürütülen çalışmalara halk, özel sektör ve kamu sektörünün dâhil edildiği bir süreçtir. Çalışmaların geniş katılım ve şeffaf yönetim ile yürütülmesi, yerel ve ulusal ortaklıklar ile desteklenmesi gerekmektedir. Ortaya konulan planın uygulanabilir olması, toplumdaki bireyler arasında uyumu ve saygıyı artırırken ekonomik refah düzeyini yükseltmesi hedeflenmelidir (Körlü, 2020).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma dört aşamalı olarak, aşağıda sıralanan yöntemlerle sürdürülmüştür:

Birinci aşamada, yapılacak tespitlere ve geliştirilecek önerilere ışık tutacağı düşünülerek ilçenin kültürel yapısı ve tarihi araştırılmış, mevcut geleneksel dokunun kaynakları tespit edilmiştir.

İkinci aşamada, mevcut durumun belirlenmesi amacıyla çalışma alanı ve yakın çevresinde bulunan yapılar incelenerek, mevcut durum analizleri yapılmıştır.

Üçüncü aşamada, çalışma alanındaki tescilli olan yirmi adet parselde bulunan yapılara ait mevcut plan krokileri ile birlikte, envanter çalışması yapılmıştır. Bu aşamada ayrıca çalışma alanındaki yapıların kullanıcıları ve sahipleriyle görüşülerek anket yapılmış, bölgenin sosyoekonomik yapısının yanı sıra bölgedeki yaygın koruma bilincinin de belirlenmesi hedeflenmiştir.

Son aşamada, çalışma alanındaki yapıların korunması ve geleneksel dokunun sürdürülebilirliği konusunda öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

2.1. Şile'nin Genel Özellikleri

2.1.1. Şile'nin Coğrafi Konumu ve Tarihçesi

İstanbul'un Karadeniz kıyısında yer alan Şile ilçesinin, doğusunda Kandıra, güneyinde Gebze, batısında Beykoz ve Ümraniye, kuzeyinde ise Karadeniz bulunmaktadır (Kolektif 1982).

"İstanbul'a 79 km. uzaklıkta olan Şile, 90'lı yıllara kadar İstanbul'dan ulaşımının kolay olmaması nedeniyle özgünlüğünü koruyabilmiştir. Fakat önce Fatih Sultan Mehmet Köprüsü, çevre yolları ve bununla bağlantılı Batı ve Doğu Karadeniz doğrudan ulaşım ağının kurulmasıyla birlikte Şile de benzer durumdaki pek çok ilçe gibi eldeğmemişliğini yavaş yavaş yitirmektedir" (Alper, 1996).

Şile'nin tarihine ilişkin kesin ve yeterli bilgi olmamasına rağmen; ilçe merkezinin eskiden Philee adıyla anılan küçük bir köy olduğu, zamanla bu adın "Şile"ye dönüştüğü çeşitli kaynaklarda yer almaktadır. M.Ö. 74 yılında Bitinya Krallığı'ndan Roma İmparatorluğu'na geçen bu küçük köy; çevresindeki mağaralarla birlikte, Roma İmparatoru Diocletianus döneminde (284-305) baskı gören İzmit Hıristiyanlarının sığınma yeri olmuştur (Göktaş, 1992).

Bir süre Selçuklular'ın, daha sonra da Haçlılar'ın eline geçen Şile, tarihçi Neşri'nin yazdığına göre, Osmanlılar'ın eline ilk kez I. Bayezid döneminde geçmiş; 1402'de Bizanslılar tarafından geri alınmış, sonrasında tekrar Osmanlılar tarafından ele geçirilmiştir (Aksel, 1995). Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde yer alan tahrir defterlerine göre önceleri İzmit sancağına bağlı iken, XIX. Yüzyılın sonlarında İstanbul'a bağlanmıştır.

Şekil 2. Şile ilçesinin yeri ve komşuları (Geoatlas, 2013)

Yabancı seyyahların Şile hakkındaki anlatımlarından, ilçenin XIX. Yüzyıldaki genel durumuyla ilgili şöyle bir portre çizilebilir: Liman bölgesinde; tavernası, ibadethanesi, okuluyla, yaklaşık 100 haneden oluşan bir Rum Mahallesi bulunmaktadır (Ulugün, 2008). Liman, geçiş yaparken uğrayan teknelerle sürekli dolu ve hareketlidir. Diğer tarafta (büyük ihtimalle ilçenin batı yakası) ise camisi ve okullarıyla bir Müslüman Türk Mahallesi bulunmaktadır. Bu mahallede yaşam, diğerine nispetle daha konforludur (Boré, 1840).

Alman Arkeoloji Enstitüsü fotoğraf arşivinden fotoğraf olarak edinilen harita, 1920 yılında Rum ve Türklerin mahallelerini ayıran sınır açısından bir fikir vermektedir (Şekil 3). Ancak o dönemdeki hane sayısı bilinmese de, elde nüfus değerleri ile ilgili belgeler olduğundan, haritada belirtilmiş olan hane sayılarındaki Rum-Türk oranının gerçek değerlerle uyuşmadığı düşünülmektedir.

Şekil 3. 1920 tarihli Şile haritası; ortadaki noktalı çizgi Rumların bölgesini ayıran sınır olarak lejantta belirtilmiştir (Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, 1920)

Şile'nin demografik durumuyla ilgili ulaşılabilen en eski kayıtlar Başbakanlık Osmanlı Arşivlerindeki tahrir defterlerinde yer alan 1831 nüfus sayımı sonuçlarıdır. 1831 nüfus sayımı; sadece erkeklerin belirtilmiş olması, "reaya" kaydının açık olarak gayrimüslimleri mi yoksa köylerde yaşayanları mı ifade ettiğinin tam olarak anlaşılabilmesi ve sayımın uzun bir sürede tamamlanması gibi sebeplerden dolayı çok güvenilir bir sonuç vermemiştir. Ancak yine de bu sayımda Şile nüfusunun 3517 Müslüman ve 1957 gayrimüslimden oluştuğu sonucunun çıktığını belirtmek gerekir (Kaya, 2007).

Çizelge 1. Şile'nin 1894 yılındaki nüfusunun etnik köken ve cinsiyete göre dağılımı (Cuinet, 2001)

	ERKEK	KADIN	TOPLAM
MÜSLÜMAN	420	380	800
MÜSLÜMAN BULGAR (POMAK VE ÇERKEZ)	150	50	200
ORTODOKS RUM	200	150	350
GREGORYEN ERMENİ	75	75	150
GENEL TOPLAM	845	655	1500

Vital Cuinet'nin nüfus kayıtlarına göre ise 1894 yılında ilçe merkezindeki nüfusun dini ve etnik dağılımı, çizelge 1' de ifade edilen şekildedir (Cuinet, 2001). Günümüzde ise, 2020 tarihli nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre köylerle birlikte 37904 olan nüfusun içinde geçmişteki gibi bir etnik çeşitlilik yoktur (TÜİK, 2021).

2.1.2. Şile'nin Ekonomik Yapısı

Uzun yıllar boyunca yaz aylarında günübirlik ziyaretçilerin ve yazlıkçıların popüler hedefi olan ilçe, artık yaz-kış yaşanabilen ve İstanbul'dan kolaylıkla ulaşılabilen bir mesafede bir yerleşim merkezi haline gelmiştir. İş ve eğitim olanaklarının ilçede çeşitlenmesi, şehir hayatından ve kalabalıktan uzak, doğa ile ilişkili yerleşim seçeneklerinin oluşturulabilmesi ilçenin gün geçtikçe daha fazla dikkat çekmesini sağlamaktadır (Soydaş Çakır, 2021).

Şile köylerinde halk geçimini çiftçilikle sağlarken, ilçede ticaret ve balıkçılık günümüzde de yaygındır. Kış mevsiminde balıkçılıkla geçinenler yaz sezonunda genellikle evlerini pansiyon olarak işletirler.

Şile bezi dokumacılığı, Şile'nin köylerinde hâlâ el tezgâhlarında yapılmaktadır. Ancak ilçede bu işle hobi olarak dahi uğraşan kimseye rastlanmamıştır. İlçe merkezinde bu ürünlerin satışını yapan çok sayıda mağaza mevcuttur. Bazı mağaza sahipleri, Şile bezi ile yapılmış özel tasarım giysi üretimi ve satışı konusuna yoğunlaşmakta ancak maddi imkânsızlıklar nedeniyle bu işi çok ileriye götürememektedirler. İlçe halkının günlük yaşamında mütevazı kasaba hayatının izleri göze çarpmaktadır.

2.1.3. Şile'nin Fiziksel Yapısı: Yapı Stokunun İrdelenmesi

Şile kentsel sit alanının sınırları, İstanbul Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 28 Ocak 1992 tarih ve 2796 sayılı kararı ile belirlenmiştir. Kentsel sit alanı, Üsküdar Caddesi'nin doğusu ile Fener Caddesi'nin batısı arasında kalan alanı kapsamaktadır. Alan, kuzeyde Şile Feneri çevresindeki yeni yapılaşma ve Maşatlık mevki ile güneyde ise tarihi dokunun kaybolduğu ve yeni yapılaşmanın yaygınlaştığı bölge ile sınırlanmaktadır.

Şile'de mübadeleden önce, Osmanlılar zamanında buraya yerleştirilen Türkmen aşiretlerinin ve Rumların ayrı mahallelerde oturdukları bilinmektedir. Rumlara ait yapıların neredeyse hiçbiri günümüze ulaşmamıştır. Dolayısıyla Şile'nin en eski evleri, eskiden beri Türklerin oturduğu bilinen bölgelerde yer almaktadır (Adamantidu ve Papastatos, 2010).

Şile evleri, plan tipleri açısından geleneksel İstanbul evleriyle paralellik göstermektedir. Şile evlerinde ayrıca ilk göze çarpan özellik, gerek iç mekân, gerekse cephe açısından son derece sade, süslemesiz ve gösterişsiz olmalarıdır (Arseven, 1928). Evlerin hemen hemen hepsinin içinde tuvalet ve kiler, ayrıca çoğu odada "hamam dolabı" da denen gusülhane bulunur.

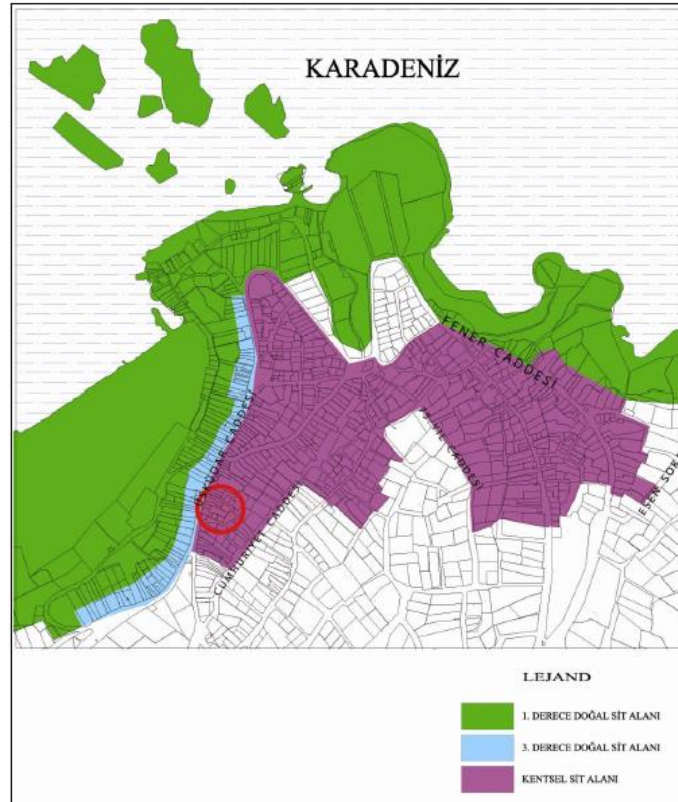
2.1.4. Şile'nin Yasal-Yönetmelik Yapısı

Şile, İstanbul iline bağlı 39 ilçeden biridir. 2012 yılında 57 köyün bağlı olduğu ilçede; Kumbaba, Çavuş, Hacıkasım, Balıbey ve Ağva adlarını taşıyan beş mahalle bulunmaktadır. 2012 tarihinde çıkarılan 6360 sayılı yasa ile büyükşehir belediyesi statüsünde olan 30 ilde köylerin idari olarak mahalleye dönüştürülmesi nedeniyle; günümüzde ise ilçeye bağlı köy bulunmamakta, ancak 62 adet mahalle yer almaktadır (Sertkaya Doğan, Gökburun, 2019).

İlçedeki tescilli yapılar ve sit alanları günümüzde, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olan İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nün yetki alanındadır.

2.2 Camcı ve Çavuş Ahmet Camii Sokaklarının Günümüzdeki Durumu

Çalışmada ele alınan bölge, Şile'nin en önemli caddesi olan Üsküdar Caddesi'yle doğrudan bağlantılı ve geleneksel Şile evlerinin sayıca en çok olduğu iki sokak (Camacı ve Çavuş Ahmet Camii Sokaklar) olarak belirlenmiştir. Üsküdar Caddesi, ilçe turizminin temel direği olan tarihi dokunun merkezi durumunda bir sokaktır. Buna bağlı olarak, çalışılan sokaklarda bulunan yapılar için önerilen koruma projesinin sürdürülebilirliği, Üsküdar Caddesi ile bağlantısı sayesinde gerçekleştirilebilir.

Şekil 4. Şile doğal ve kentsel sit alanları (işaretli alan, bu çalışmada ele alınan alandır)

Şekil 5. Çalışma alanı ve yakın çevresini gösteren kısmi hava fotoğrafı (<http://maps.google.com/> adresinden alınan haritada çalışma alanı kırmızı çerçeve ile işaretlenirken, Üsküdar Caddesi sarı renkte gösterilmiştir)

Şekil 6. Üsküdar Caddesi, 2021

Üsküdar Caddesi, mübadeleden önce Türklerin yaşadığı kısımda kalmaktadır. Dolayısıyla bu bölgeyi, mübadele sırasında sosyal bir dönüşüm geçirmemiş, yerli halkın yerleşim alanı olarak kabul edebiliriz. Başka bir deyişle bu cadde, bugünkü Şile halkının kadim değerlerinden biri olarak varlığını sürdürmektedir.

Üsküdar Caddesi'ndeki yapıların hemen hemen tümü, günümüzde ticaret amaçlı kullanılmaktadır (Şekil 6). Yapıların giriş katları, olabildiği kadar yapılan işle bağlantılı olarak düzenlenmişken; bodrum ve üst katların düzenleme dışı bırakıldığı, yapıların birçoğunda bu katların depo olarak kullanıldığı, bir kısım yapılarda ise hiç kullanılmadığı gözlenmiştir. Bunun sebebi; ticari faaliyet gösteren şirketlere yapıların bütün olarak kiralanması olabileceği gibi; yapıların bakımsızlığı sebebiyle diğer katların konut işleviyle kiraya verilmesinin çok zor olması düşünülebilir.

Üsküdar Caddesi'ne doğu yönünden bağlanan sokaklardaki yapıların tümü, az sayıdaki istisnanın dışında konut işleviyle kullanılmaktadır. Bu sokaklar da Üsküdar Caddesi ile birlikte Şile'nin en eski Müslüman yerleşimleri olarak değerlendirilebilir.

2.3. Camcı ve Çavuş Ahmet Camii Sokaklarındaki Yapıların Genel Özellikleri

Yapıların bulunduğu iki sokakta da döşeme kaplamaları yakın bir zamanda değiştirilmiş, ancak özgün bir görünüm sağlanamamıştır (Şekil 9). Sokaklar, aydınlatma elemanları yetersiz olduğundan geç saatlerde dolaşmak için güvenli değildir. Sokakların, sokak sakinlerine ait olmayan araçlar tarafından otopark olarak işgal edildiği görülmektedir.

Çalışılan bölgede iç sofalı tip ile iç ve dış sofalı tipin sentezinden oluşmuş olan yan sofalı tip olmak üzere iki temel plan tipine rastlanmıştır (Küçükerman, 1973).

Şekil 7. Çavuş Ahmet Camii Sokak'ta özgün niteliğini büyük ölçüde korumuş yapılar (2021)

Yapıların üç tanesi dışında kalanların tümü bahçelidir. Genel olarak bakımsız olan bahçelerde muhdes yapılar (odunluk, depo vb.) ve kısmen sebze yetiştirmeye ayrılmış bölümler bulunmaktadır.

Şile evlerinin çok büyük bir çoğunluğu geleneksel ahşap yapım tekniğinde inşa edilmiştir. Bu teknikte yatay kuşaklar ve payandalarla desteklenen ahşap dikmeler ahşap taban kirişi üzerine oturtulur, ana dikmelerin arasına ise ara dikmeler konulur. Gerekli görülen yerlere yatay kuşaklar ve dikmeler yerleştirilerek pencere ve kapı açıklıkları oluşturulur (Teker, 1992).

Evlerin dış duvarlarında rüzgâr ve yağmur etkisinden korunmak amacıyla, genellikle örme dolgu tekniği kullanılmıştır (Şekil 8). Yaşlı bir Şileli olan Ali Nurettin Sözer'in anlatımıyla bu tekniğin yapılışı şu şekildedir: Dik konan kestane çubuklarının arasından, yine kestane çubukları, sepet örülür gibi dolaştırılarak geçirilir; aralar çamur ve saman karışımıyla doldurulur. Bu işlem bittikten sonra iç ve dış yüzeyler, keten kıtığı ve kireç karışımıyla sıvanır, sıva kuruduktan sonra dışarıya ahşap kaplama yapılır (Sözer, 2012).

Şekil 8. Örme dolgu tekniğine çalışma alanından bir örnek (2021)

Yapılar, işlev açısından özgünlüğünü kaybetmiş değildir. Bu sebeple yapıların iç mekânlarında plan olarak çok büyük değişiklikler yapılmamıştır. Yapı sahipleri ve kullanıcıları zaman içinde ihtiyaçları doğrultusunda bazı özgün kapı ve pencereleri değiştirmişler, ancak bunu da yine maddi imkânsızlıklar nedeniyle çok kapsamlı bir şekilde gerçekleştirememişlerdir. Bu bağlamda, yapıların maddi imkânsızlıkların etkisiyle birçok açıdan özgünlüğünü koruduğu söylenebilir. Ancak bu durum yapıların düzenli bakımının ihmal edilmesine de sebep olarak çeşitli fiziksel tehditlere karşı yapıların dayanma gücünü azaltmıştır. Restore edilmiş olan iki yapı hariç olmak üzere çalışma alanındaki yapıların tümünde, müdahale görmeden bekleme sürecinin sonuna gelinmiştir. Yapıların acil müdahaleye ihtiyaç duyduğu, profesyonel olmayan bir gözle bakıldığında bile tespit edilecek kadar belirgindir.

Şekil 9. Camcı Sokak'ta restorasyonla özgün niteliğini kaybetmiş yapı (2021)

Çalışma alanı olan sokaklarda bulunan yeni yapıların, nötr bir görünüme sahip oldukları, mevcut dokuyu çok fazla bozmadıkları gözlenmiştir. Betonarme olarak restore edilmiş olan tescilli yapılardan birinin (11 Ada-13 Parsel) genel doku içindeki görünümü ise, projesine uygun olmayan cephe kaplaması ve doğrama detayları nedeniyle bu yapılardan daha uyumsuzdur.

2.4. Çalışma Alanının Kullanıcıları Açısından Değerlendirilmesi

Çalışılan bölgede, 19 Aralık 2012 tarihinde bir anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasına katılan 26 adet yetişkin (18 yaş üzeri) mahalle sakininden sekiz adedi ev sahibi, geriye kalanlar ise kiracıdır. Anket çalışması sonucunda elde edilen veriler, iki aşamalı olarak, kiracılar ve ev sahiplerine farklı soru grupları yöneltilerek elde edilmiştir.

Birinci aşamada mahalle sakinlerinin tahsil, memleket, meslek ve aylık gelirleri tespit edilerek mahallenin sosyal ve ekonomik yapısının belirlenmesi amaçlanmıştır. Yapılan tespit ve değerlendirmeler sonucunda aşağıdaki verilere ulaşılmıştır:

Mahalle sakinlerinin % 73'ü ilkokul, % 4'ü ortaokul, % 23'ü ise lise mezunu olup mahalle sakinleri arasında tahsillilik oranı oldukça düşüktür. Evlerde oturmakta olan yaşlı çiftlerin çocuklarının veya metruk evlerin varislerinin Şile'deki daha konforlu evlerde veya İstanbul'da yaşamayı tercih ettikleri öğrenilenler arasındadır.

Mahalle sakinlerinden evin geçimini sağlayanlara meslekleri sorulduğunda, % 47'sinin esnaf, %40'ının emekli, %13'ünün ise işçi olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre mahalle sakinleri arasında gelir düzeyi oldukça düşüktür. Bu durumun sebebi, bakımsız durumda olan evlerin kiralarının düşük olması, bu sebeple evlerin genellikle düşük gelir grubundan aileler tarafından tercih edilmesidir.

Anketin ikinci aşamasında sadece ev sahibi olan mahalle sakinleriyle görüşülmüş; evlerini restore ettirme ve turizme kazandırma fikrine yaklaşımlarının belirlenmesi hedeflenmiştir. Yapılan tespit ve değerlendirmeler sonucunda aşağıdaki verilere ulaşılmıştır:

Ev sahibi olanların % 75'i evini turizm amaçlı kullanmayı istemezken, %25'i istemektedir. Bu soruya olumsuz cevap verenlere nedenleri sorulduğunda; aile bireylerinden birinin rahatsızlığı, evin zarar göreceği düşüncesi, evin güvenliğini sağlayamama korkusu ve maddi ihtiyacı olmadığı gibi gerekçeler ifade edilmiştir.

Ev sahibi olan mahalle sakinlerinin % 62'si destek olunduğu takdirde evini restore ettirmek istediğini ifade ederken, %38'i ise istemediği cevabını vermiştir. Bu soruya olumsuz cevap verenlere nedenleri sorulduğunda; iş meşguliyetinden zaman ayıramayacağı ve resmi kurumların karışmasını istemedikleri gibi cevaplar alınmıştır.

Ev sahibi olanlara son olarak restorasyon için kendilerine destek olabilecek fon ve kredilerden haberleri olup olmadığı sorulmuş; % 75'inin haberdar olmadığı, %25'inin ise haberdar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Görüldüğü gibi çalışılan bölge halkı restorasyon konusunda kendilerine destek olacak kredi ve fonlardan genel olarak haberdar değildir. Haberdar olduğunu söyleyenler ise, kredilerin kendilerine kısıtlamalar ve zorunluluklar getireceği endişesini taşımaktadırlar.

3. BULGULAR

Şile, İstanbul'a yakın konumu sebebiyle yerli turizm için çok önemli bir potansiyele sahip olduğu kadar, günümüze ulaşan geleneksel dokusuyla yabancı turistlerin de ilgi odağı haline gelebilecek bir niteliğe sahiptir. Ancak ilçenin saklı kalmış değerlerinin turizm işlevine geçişinde ilçenin geleneksel kimliği kaybetmemesi birinci derece önem taşımaktadır. Prof. Dr. Metin Sözen'in ifadesiyle, "Kimlikli bir Şile, gelecek demektir" (Sözen, 1996).

3.1. Fiziksel Sürdürülebilirlik için Öneriler

Yapıların doğal etkenlerden zarar görmesini önlemek amacıyla sürekli bakım yapılması konusunda kullanıcılar bilgilendirilmeli ve teşvik edilmelidir. Ancak yapılacak olan bakım ve müdahalelerin malzeme ve uygulama açısından yerel yönetimce kontrol edilmesi, hem yapıların

kültürel niteliğinin kaybolmaması, hem de çevresel değerlerin korunması sağlanması açısından önem taşımaktadır.

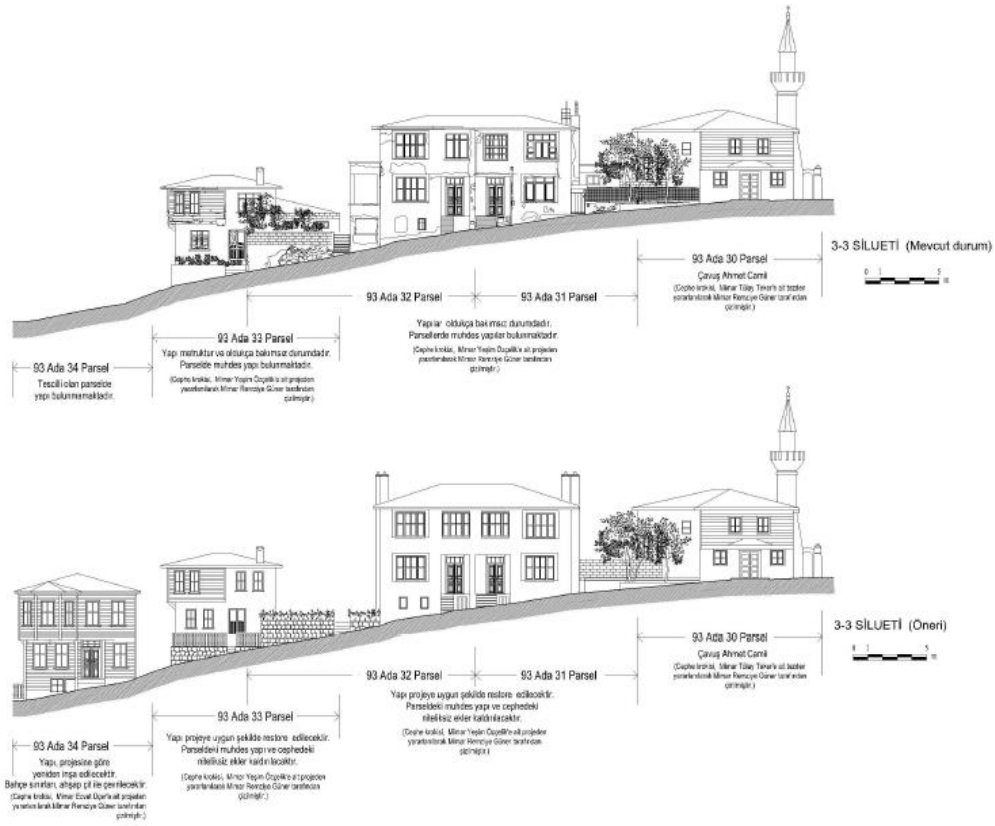
Çoğunlukla ahşap malzeme ile yapılmış olan yapıların bakımı ve onarımı için kullanılacak ahşap malzemenin yerel yönetimce kontrollü olarak sağlanması, dayanıklılığını artırıcı yöntemlerle ilgili uygulayıcılara yol gösterilmesi doğal çevrenin sürdürülebilirliği açısından bir zorunluluktur.

Çalışılan bölgede geleneksel sokak dokusunun yaşatılması için, mevcut vaziyet planı üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Buna göre, boş olan ve yapı yapılmaya elverişli olmayan iki adet parselin (11 Ada-6 Parselin tamamı ile 93 Ada-32 Parselin bir kısmı) kamulaştırılarak yeşil alan olarak düzenlenmesi önerilmektedir.

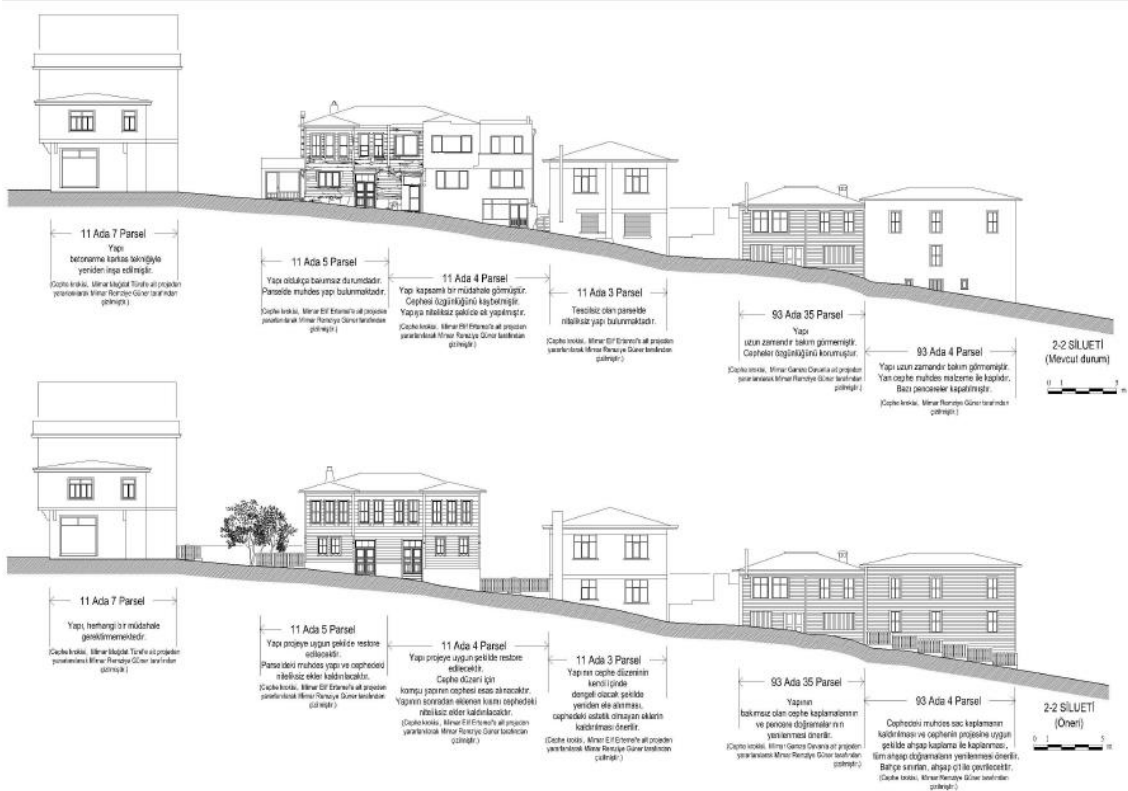
Çalışılan bölgedeki sokakların, Üsküdar Caddesi ile bağlantıları sebebiyle konaklama amacıyla gelenlerin dışında da girilip gezilebileceği göz önünde bulundurulmuştur. Bu amaçla sokaklarda dinlenme ve sohbet amaçlı köşelerin oluşturulmasına dikkat edilmiştir. Bu köşeler hem ziyaretçiler hem de sokak sakinleri tarafından kullanılabilir. Sokakların belli saatlerde hizmet amaçlı taşıt trafiğine açık tutulması, bu saatler dışında trafiğe kapalı olması için sokak girişlerinde hareketli mantar bariyerlerle önlem alınması önerilmektedir. Günümüzde tuğla veya briket olan bahçe duvarlarının ise Şile’de oldukça yaygın olan ahşap bahçe çitiyle yenilenmeleri önerilmektedir. Tescilli olmayan parsellerde bulunan ve nitelikli olmayan yapıların, tarihi dokunun sürekliliğini bozmayacak şekilde nötr cephe düzenine kavuşturulması için gereken müdahalelerin yapılması uygun görülmektedir. Sokak döşemesi ve Hamam Deresi Caddesi’ne inen merdivenler, geleneksel doğal taş kaplama malzemesi ile yenilenecektir.

Şekil 10. Mevcut durum planı ve silüet yönleri

Şekil 11. 3-3 Çavuş Ahmet Camii Sokak silueti, mevcut durum ve öneri

Şekil 12. 2-2 Çavuş Ahmet Camii Sokak silueti, mevcut durum ve öneri

3.2. Sosyal ve Kültürel Sürdürülebilirlik için Öneriler

Çalışılan bölgede günümüzde sürdürülen yaşamın, Şile'nin özgün sosyokültürel yapısını yansıttığı gözlenmektedir. Çevrenin aynı karakterde yaşamaya devam etmesini sağlamak bölgede yürütülecek koruma stratejisinin temel prensiplerinden biri olmalıdır. Bu sebeple bu bölgede teşvik edilmesi önerilen ev pansiyonculuğunun evlerdeki yaşamın aynı kullanıcılar tarafından aynı karakterde sürdürülmesini sağlayacağı düşünülmektedir.

3.3. Ekonomik Sürdürülebilirlik için Öneriler

Çalışılan bölgede, çeşitli zamanlarda bölge sakinleriyle yapılan görüşmelerde; bu evlerin kullanıcılarının turizm alanında geçimlerini sağlama fikrinden oldukça uzak oldukları tespit edilmiştir. Bu bağlamda çoğu kişinin, turizm alanında girişimci olmak fikri kendilerine açıldığında fikre sıcak baktığı, ancak yeterli maddi birikimi ve izlenecek yola dair bilgisi olmadığı gibi gerekçelerle kendisini ve ailesini bu konuda yetersiz gördüğü anlaşılmıştır. Bu durumun yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının dışarıdan gelen bilinçli girişimcilere verdiği destek yadsınmazken, bölgenin gerçek hak sahipleri olan kişileri destekleme, bilgilendirme ve cesaretlendirme konusunda ihmalkâr davranmasından kaynaklandığı açıktır. Yapılması gereken; bu kişilerin turizme katkıda bulunmak konusunda bilgilendirilmeleri, gerekli konularda eğitilmeleridir. Yapı sahiplerinin pansiyonculuk ile nesiller boyu maddi kazanç sağlamaları, ekonomik sürdürülebilir ve sürdürülebilir koruma arasındaki çift yönlü etkileşimi olumlu yönde etkileyecektir.

3.4. Yönetimsel-Kurumsal Sürdürülebilirlik için Öneriler

Bölgedeki yapı sahipleri, evlerin restorasyonu için yararlanabilecekleri ulusal ve uluslararası fonlar ve krediler konusunda yeteri miktarda bilgilendirilmeli ve teşvik edilmelidir. Evlerin kullanıcılarına, restorasyon sürecinde ortaya çıkacak olan geçici barınma ihtiyacı konusunda maddi açıdan kolaylık sağlanmalı, yer bulma konusunda destek sağlanmalıdır.

Mahalledeki birçok kullanıcı, mahallenin parçası haline gelmiş durumdadır. Bu kişilerin, mahallenin ticari bir merkeze dönüştürülmeden yeni işleve geçişinin sağlanması konusunda çok yararlı olacakları düşünülmektedir.

Çalışılan bölgede küçük bir ofisi bulunan ve yoksullara yaptığı yardımlarla çevre halkının takdirini toplayan Şile Feneri Derneği'nin bölge sakinleri üzerinde ikna edici etkisi olduğu gözlenmiştir. Derneğin turizm alanında etkin olması konusunda dernek yetkilileriyle görüşülmüş, pansiyonculuk kadar geniş kapsamlı olmasa da el emeği ürünlerin üretimi ve satışı konusunda destek sağlamaları önerisi kendilerine iletilmiştir. El emeği ürünlerin, kâr amacı gütmeyen dernek aracılığıyla üreticiye ciddi bir gelir getirecek şekilde satışının sağlanması, bölge halkı arasında bu tür üretimin yıllar sonra yeniden yaygınlaşmasını sağlayacaktır. Günümüzde bu tarz üretimin aileler tarafından artık rağbet görmemesinin en önemli sebebi, ürünlerin satışından ciddi oranda kâr elde eden ticari kuruluşların, evden çalışan kişilere tatmin edici bir pay vermemesidir.

Şile'nin en merkezi ve karakteristik yerleşim bölgesi olan çalışma alanında; ev pansiyonculuğu sürecinin başlatılması kadar bu geçişin mahalle yaşamının somut olmayan karakteri kaybettirilmeden gerçekleştirilmesi çok önemlidir. Bu da ancak, bölgenin özgün kullanıcılarının bu süreçte rol oynaması ile mümkün olacaktır. Bölge halkının söz konusu dönüşüme istek ve ilgi göstermesi ise, yerel yönetimin ve sivil toplum kuruluşlarının disiplinli çabasıyla sağlanacaktır.

Yerel yönetim ayrıca geleneksel dokuya sahip yapıların ağırlıkta olduğu sokakların düzenlenmesi konusunda etkin olmalıdır. Unutulmamalıdır ki sokaklar, yapıların bütünleştiği ve bir arada değer kazandığı ortamlardır. Bu amaçla belediyelere yetki sağlayan 5393 sayılı Belediye Kanunundaki, kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ile ilgili olarak düzenlenmiş olan 73. maddenin yeniden ele alınarak tanımlanması, bölgesel projelerin belli bir düzene oturtulmasını sağlayacaktır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

1990 yılında koruma kavramının yasal anlamda ilk kez gündeme geldiği Şile’de, günümüze kadar işe yarar bir koruma ve sürdürülebilirlik sistemi hayata geçirilmemiştir. Bu bağlamda, yasal düzenlemelerin tek başına yeterli olmadığı söylenebilir.

Şile ilçesindeki geleneksel ahşap yapıların korunması hususunda temel ilke, yapıların restorasyon projeleri ayrı ayrı ele alınırken yapının bir bütünün parçası olduğu fikrinden asla uzaklaşılması olmalıdır. Her yapı içinde bulunduğu sokağın, her sokak ise genel kasaba dokusunun bir parçasıdır. Elbette ki bu durum, yapıların birbiriyle tıpatıp aynı olduğu yapay sokak düzenlemelerini değil, yapıların kendi karakteri kaybettirilmeden çevresiyle uyum içinde geleceğe aktarıldığı düzenlemeleri gerektirmektedir.

Şile ilçesinde koruma sisteminin işlerlik kazanması için gerekli görülen bir diğer unsur ise eski yapıların turizm ile ilişkisini sağlamaktır. Yapı sahipleri, gösterilen korumacılık başarısının turistik değer ile ilişkisinin bilincine vardıkları ölçüde, koruma sistemine katkıda bulunmaya devam edeceklerdir. Sistemin sürdürülebilir olması buna bağlıdır.

Şile’deki yerel yönetimin üniversitelerle bağlantı kurarak yapıların rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerini akademik ortamda hazırlatması, ilçede koruma adına atılan en önemli adımdır. Bir sonraki aşama ise, yapı sahiplerinin bilinçlendirilmesi, restorasyon uygulamalarına ve ev pansiyonculuğuna teşvik edilmesi ve gerekli görülen yer ve zamanda desteklenmesi olmalıdır. Bu destek sadece parasal değil, restorasyon konusunda yararlanılabilecek fon ve kredilerden haberdar etme, restorasyon sürecinin sonunda ise yapı sahiplerine ev pansiyonculuğu konusunda yol gösterme, gerekli konularda seminer ve kurslarla eğitim vermek olabilir.

Şile’de her yıl düzenlenen “Şile bezi festivali”, tarihi Şile evlerinin tanıtılması için çok önemli bir fırsattır. Düzenlenen festivalde geleneksel dokuma işçiliğinin Şile’nin sahip olduğu diğer değerlerle bütünleştirilerek tanıtılmasının yolları araştırılmalıdır.

Yukarıda özetlenen tüm ilke ve yöntemlerin hayata geçirilmesi, her şeyden önce halkın bilinçlendirilmesi ile mümkündür. Bunun tek yolu ise okula giden çocuklara yaşadıkları çevrenin önemini ve sahip olunan değerlerin geleceğe aktarılması gerekliliğinin öğretilmesidir. Şile evlerinin ve sokaklarının kaderini, gelecek nesillerin Şile’ye ve bu değerlere duyduğu ilgi ve bağlılık belirleyecektir.

KAYNAKLAR

- Adamantidu, N., Papastatos Y. (2010). *Mücadele öncesinde Şile’de yaşam*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Aksel, A. (1995). Şile. *Dünden bugüne İstanbul ansiklopedisi*. (Cilt. 6, ss. 113). İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Alper, M. (1996). Şile’nin turizm geleceği, *Arkitekt*, 434.
- Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi (1920). *1920 tarihli Şile haritası*, Alman Arkeoloji Enstitüsü, Almanya Başkonsolosluğu, İstanbul.
- Arseven, C. E. (1928). *Türk san’atı*. İstanbul: Türk Ocakları Yayınları.
- Boré (1840). *Correspondance et mémoires d’un voyage en Orient*. Paris: Olivier-Fulgence.
- Can, A. (2014). Yerel yönetimler ve kültür politikaları bağlamında İstanbul’da kentsel koruma sorunsalına sürdürülebilir çözüm önerileri, *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5, 55-81. <http://193.140.143.67/handle/11424/3662>

- Cuinet, V. (2001). *La Turquie d'Asie, géographie administrative statistique et raisonné de chaque province d'Asie mineure*. İstanbul: Vilayet de Constantinople et mutessarrıflık d'İsmid.
- Çakır, Soydaş, H. (2021). Konut tasarımında etkili olan faktörler ve geleneksel mimari yaklaşımlar: Şile'de bir konut örneği, *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 6, 485-502. <https://doi.org/10.26835/my.894461>
- Geoatlas. (2013). İstanbul ilçeler haritası [Harita]. Erişim adresi: <http://www.map-of-turkey.co.uk>
- Göktaş, A. (1992). *Şile'de tarihsel araştırma ve çevre koruma çalışmaları (Hamamdere ve Balibey mahalleleri)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, M. (2007). XIX. yüzyılda İzmit (Kocaili) sancağının demografik durumu ve iskân siyaseti, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 41, 59-80. DOI: https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000394
- Kolektif (1982). Şile. *Yurt ansiklopedisi*. (Cilt. 5). İstanbul, Anadolu Yayıncılık.
- Körlü, E. (2020). *Kentsel sit alanlarında sürdürülebilir koruma-geliştirme için bir model önerisi: Adana Tepebağ-Kayalıbağ mevki* (Yayımlanmamış doktora tezi). Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/212775>
- Küçükerman, Ö. (1973). *Anadolu'daki geleneksel Türk evinde mekân organizasyonu açısından odalar*, İstanbul: T.T.O.K. Yayınları
- Öksüz, Kuşçuoğlu, G., Taş, M. (2017). "Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Akademi Dergisi*, 2, 58-67. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/376671>
- Serkaya Doğan, Ö., Gökburun, İ. (2019). "İstanbul'da Köyden Mahalleye Evrilen Yerleşmeler", *Coğrafya Dergisi*, 39, 73-87. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/874106>
- Sözen, M. (1996). "Şile'nin ışığı İstanbul'a vuruyor", *Arkitekt*, 434.
- Teker, T. (1992). *Şile'de Tarihsel Araştırma ve Çevre Koruması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- TÜİK, (2021). 31 Aralık 2020 tarihli adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, <https://data.tuik.gov.tr>
- Türkoğlu, İ. (2020). Sürdürülebilir kalkınmada kültür mirasının yeri ve önemi, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20, 117-143. <https://doi.org/10.33207/trkede.692194>
- Ulugün, Y. (2008). *Seyahatnamelerde Kocaeli ve çevresi*, İzmit: İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları.